

'De belangrijkste momenten... ik krijg ze altijd geschonken'

Interview met Lies van Rijsselberghe

Wat is realisme? Je laten begrenzen door de werkelijkheid, door wat er is, of nieuwe werkelijkheid scheppen door eenvoudigweg te doen wat je nodig vindt? Lies van Rijsselberghe-Verboom is een opmerkelijke vrouw. Zij is nu eenennegentig en leeft in rust op Texel. Maar als zij, in alle bescheidenheid, vertelt over haar leven, begrijp je: niemand moet om haar heen hebben gekund. Zoveel impulsieve kracht moet onweerstaanbaar zijn geweest.

Leonard Beuger

Leraar aan een vrijschool

Samen met haar man leidde Lies van Rijsselberghe de succesvolle elektronikawinkels van Radio Modern in Rotterdam. Maar vooral ook was zij de persoonlijkheid die in Rotterdam het heilpedagogisch kinderdagverblijf Huize Thomas opzette, en later op Texel het Maartenhuis. Ook het bd-bedrijf Donatus op dat eiland zou er zonder haar daadkracht niet zijn geweest.

Als zij nu over haar leven en haar initiatieven vertelt, is het met mildheid en liefde, en haar herinneringen richten zich vooral op het persoonlijke, het intieme, en ook het spirituele. 'Ik ben altijd een dominante vrouw geweest; dat probeer ik nu af te leren.' Ze oogt vitaal, ondanks haar hoge leeftijd. Ze ontvangt me in een kleurig, oosters aandoend gewaad. Ze draagt het witte haar heel kort. Ze heeft een sprekend gelaat, en levendige ogen met een indringende blik.

Een kleine verzameling van oude foto's is uitgesteld, onlangs 'opgegraven', zoals ze zegt. In een rond koperen lijstje toont ze me het portret van een kindje met karbonkel-ogen. Het is haar eigen portret van negentig jaar geleden. 'Dat was toen we naar Indië gingen.' Een wakker klein meisje in een heel andere tijd.

Ze begint meteen haar verhaal te vertellen, alsof ze put uit een rivier die daar al stroomde.

Als een droom

'Mijn vader was een boerenzoon, gereformeerd - zwarte kousen, weet je. Hij was eerst klinknageljongen bij de Wilton-werf. Later leerde hij voor werktuigkundige, en werd machinist. In dienst bracht hij het tot luitenant-ter-zee der eerste klasse. Hij had wel een technisch beroep, maar hij was vooral heel sociaal. Hij koos de kant van de arbeiders, hij koos voor Troelstra, zijn afkomst wilde hij niet verloochenen.

Mijn moeder kwam uit de Jordaan, een echt volkskind. Ze was een mooie vrouw! Een oudere man, een tandarts, een notaris, wat was het, werd verliefd op haar. Die nam haar overal mee naartoe, naar voorstellingen en zo, en wilde haar naar een school sturen in Zwitserland. Maar ze werd verliefd op mijn vader, en trouwde met hem.

Ze wilde geen kinderen. Mijn vader wel. Vier jaar lang heeft ze dat volgehouden. Maar op de dag dat koningin Juliana geboren werd, een feestdag natuurlijk, werd ze toch zwanger. Ik ben precies negen maanden jonger dan Juliana.

Mijn vader kon hier in die jaren niet de juiste baan vinden. Toen zijn we naar Indië gegaan. Hij kreeg daar een goede positie in de haven van Tanjungpriok. Mijn moeder, eenvoudig van afkomst als ze was, paste zich wel aan. Hij kon zich met haar overal vertonen.

Tot 1917 zijn we in Indië gebleven. Heerlijke jaren waren dat voor mij. Ik herinner me vooral de vakanties in Bandung, in de bergen. Hoe ik daar paard reed, op een hitje. En de theerozen in de tuinen overal, hoe dat geurde! En mijn baboe herinner ik me natuurlijk, die als een tweede moeder voor me was. Die vrouw was in opleiding geweest voor danseres, dat 'tandakken', weet je wel.' Hier doet Lies van Rijsselberghe enkele van zulke

handgebaren aan mij voor. 'Maar toen heeft ze pokken gekregen, en was haar gezicht geschonden. Daarom kon ze geen danseres meer worden. Ze leerde mij die gebaren, die bewegingen. En ik herinner me het kleuterklasje, in een klooster was dat. Ik heb sindsdien nog altijd een zwak voor nonnen. En de vertellingen over Jezus, die ik daar hoorde. - Een heerlijke tijd.

In 1917 moesten we terug. Mijn vader was bij zijn werk in de haven ten val gekomen. Hij moest terug naar Nederland voor een operatie. Dat was dus midden in de Eerste Wereldoorlog. Het was niet mogelijk langs de gewone route te varen. De reis duurde heel lang. Er waren af en toe mijnevelden. We reisden over Japan. Ik herinner me Yokohama, hoe we daar wandelden onder de kersenbomen, alles roze. En Nagasaki. Als een droom. Die steden, waar later die bom op gevallen is!

Dan voeren we naar Amerika, naar San Francisco, en reisden over land naar New York. Dat duurde een week. In New York logeerden we in het McAlpine Hotel, vlakbij Broadway. Mijn ouders gingen daar elke avond uit, en dan namen ze mij mee, zo klein als ik was. Ik herinner me die meisjes daar, die danseressen, als engelen kwamen ze mij voor! Kijk, hier heb je een foto, van mijn ouders en hun vrienden daar. Dat was een heel gezelschap dat samen uit Indië terugkwam. Kijk, die jongen is een zoon van Verkade, van de koekjes. Die heeft tyfus gekregen, in Indië nog, en is ervan genezen. Dat moet je nu even niet opschrijven, maar ik geloof dat er iets was tussen hem en mijn moeder. Nou ja, dat weet ik niet, daar is in elk geval een romantisch waas omheen.

Zelf heb ik trouwens ook tyfus gehad, daar in Indië. Dan moest je geïsoleerd worden, in die tijd. Mijn moeder heeft toen zes weken met mij opgesloten gezeten. Dat had ze ook, dat zorgzame, dat verpleegsterachtige.

In Nederland heeft mijn vader erg lang in het ziekenhuis verbleven. Daarna kreeg hij een baan bij een firma die baggermachines bouwde. Hij moest daarvoor naar Normandië. We hebben daar met ons gezin toen een aantal jaren gewoond, in een soort keet, in een klein dorpje. Ik ging in Normandië niet naar school. Ik zwierf rond in het dorp, en vooral ook bij een zigeunertroep die daar bivakkeerde. Dat was voor mij het paradijs. Het heeft een paar jaar geduurd. Daarna woonden we weer in Nederland, hoewel mijn vader veel in het buitenland zat, in Egypte, herinner ik me, en Brindisi, tot hij niet meer kon werken. Nee, naar school ben ik eigenlijk niet geweest. Nou ja, kort. Ik droomde erg. Mijn moeder heeft me later nog wel naar een school voor veredelde dienstbodes gestuurd.

Mijn vader was een uitgesproken sociaalvoelend man. 'Ga maar naar Jaap Verboom', zeiden de mensen als er iemand iets tekort kwam, 'die geeft je zijn laatste boterham nog.' Hij was wel rood, maar geen partijganger. Zelf ben ik wel lid van de communistische partij geweest. 'Het enige waarmee je nog iets kunt doen voor de wereld, is het communisme', zei mijn vader, en ja hoor, daar stond Lies met *De Waarheid* op de Coolsingel. En ik moet je zeggen: het was zalig in de communistische partij. Die kameraadschap. Ik heb op het punt gestaan met de jongens naar Spanje te gaan, om tegen Franco te vechten. Maar ja, er waren ook allerlei andere dingen.

De liefde bijvoorbeeld. Bij mijn eerste liefde was ik vijftien. Hij was een economiestudent. Hij nam me mee naar concerten, tentoonstellingen, noem maar op. Mijn ouders gingen ook uit, maar meer naar, wat zal ik zeggen, operettes en zo. Zes of zeven jaar heb ik verkering met die jongen gehad. Toen werd zijn secretaresse verliefd op hem. We hebben nog een jaar gemarteld; hij kon niet kiezen. Toen was het uit.'

Van adel

'En dan heb ik deze man ontmoet.' Ze wijst naar een grote zwart-witfoto die boven de boekenkast hangt: Van Rijsselberghe. 'Die familie was van adel, ze hadden een wapen. Zijn moeder was joods. In 1935 zijn we getrouwd. Ik wilde dat eigenlijk niet, trouwen; ik was opstandig. Ik wilde wel een kind, maar niet trouwen. Ten slotte hebben we dat toch gedaan. Voor de familie. In 1935 is mijn dochter geboren.

We zijn heel gelukkig geweest. In 1938 kreeg mijn man tbc, maar hij wilde niet bij me weg, naar een sanatorium. Ik ben bij hem gebleven, heb hem verzorgd - en dat is zó besmettelijk. Maar ik heb de ziekte niet gekregen en hij is genezen.

Toen kwam de oorlog, de Tweede Wereldoorlog. We woonden in Rotterdam, op de hoek van de Kruiskade. Nou, dat huis heeft zowat de eerste bom gekregen. Wij waren toen in Nieuwkoop. Daar hadden we een ark. Daar hebben we lang gewoond, later ook in een huisje, een oud huisje, uit de tijd van Napoleon. De moeder van mijn man was dus joods, en ook zijn eerste vrouw was joods. Zij hebben in de oorlog bij ons gewoond.

Ondergedoken? Niet verborgen of zo, eigenlijk heel openlijk. Dat ging goed. Mijn man is één keer opgepakt. Hij was op weg om iemand te bezoeken. Hij was als kind Nederlands Hervormd gedoopt. Hij had zo'n boekje bij zich waar dat in stond, een doopbewijs. Toen hebben ze hem weer laten gaan.

Nee, zelf ben ik niet godsdienstig opgevoed. Rood, hè. Toen ik klein was hadden wij wel burens die katholiek waren. Die namen me dan wel eens mee naar de katholieke kerk. Ik ging ook wel eens met andere, protestante, buurmeisjes mee. Maar bij die katholieken was het alsof ik bij Onze Lieve Heer op de thee kwam! Later ben ik ook wel op retraite geweest bij de paters Norbertijnen. - En ik had natuurlijk nog altijd die zwarte-kousen familie. Later ben ik met sommigen daarvan wel in contact gekomen. Er is een neef, die me nu nog steeds af en toe bezoekt, en die mij 'niet Lies' noemt. Hij heeft godsdienstles gegeven aan gehandicapten. "Hoe doe je dat dan?", heb ik hem wel eens gevraagd. "Ik zeg tegen ze: je bent nooit alleen," zei hij. "En dan vertel ik een verhaal over een moederkip die haar kleintjes onder haar vleugels neemt."

Antroposofie

'Na de oorlog ben ik pas de antroposofie tegengekomen, eigenlijk laat in mijn leven. Wij hadden toen die zaken van Radio Modern in Rotterdam, en daar werkte een man, die mij een keer heeft meegenomen naar een lezing van Zeylmans (Willem Zeylmans van Emmichoven, de eerste voorzitter van de Antroposofische Vereniging in Nederland, lb). Het ging over heilpedagogie, over gehandicapten. Het onderwerp sprak mij niet bijzonder aan, gehandicapten; ik voelde daar in die tijd geen liefde voor. Maar toch ben ik na die voordracht van Zeylmans de volgende dag meteen naar Den Haag gegaan, en daar heb ik Max Stibbe ontmoet, die was leraar aan de vrijeschool.

Van mijn dochter had de dokter namelijk gezegd dat ze zwakzinnig was. Stibbe zei meteen: "Je mag nooit meer zeggen dat ze zwakzinnig is." Mijn dochter is dan bij de Stibbe's in huis gekomen en liep gezellig mee op de vrijeschool. Als ze ergens niet in mee kon komen, dan ging ze in de kleuterklas helpen. Mijn dochter wilde later eurytmiste worden. In 1955 is ze gestorven aan kanker.

Vanaf die tijd hoorde ik voordrachten van Zeylmans en van Bernard Lievegoed. Toen Steiners *De filosofie van de vrijheid* werd behandeld, wist ik meteen: dit is het. Ik werkte toentertijd elke dag in de zaak, maar 's ochtends liep ik in Den Haag stage bij 'meester de Bruin van de Mussen' - zo werd die man genoemd. Hij was heel beroemd, heeft nog bij zijn leven een standbeeld gekregen. Hij werkte met kinderen uit de Schildersbuurt, kinderen van prostituées en zo. Het klikte meteen, voor dat werk voelde ik wél meteen liefde, op het eerste gezicht! Bij De Bruin mocht niet over God of dominees of pastoors gesproken worden, van dogmatisme moest hij niets hebben. "Maar jij mag dat wel", zei hij tegen me. Ik had daar een groep boefjes, en daar heb ik het sprookje *De zeven raven* mee opgevoerd, op een heel eenvoudige manier. Heel ontroerend was het. De Bruin hilde. "Kom hier werken", zei hij.

Ik kon het trouwens van mezelf niet uitstaan dat ik een afkeer had van gehandicapte kinderen; doordat ik dat zo voelde, vond ik mezelf zieker dan zij.'

Kozak

'Ik zal je iets vertellen: ik heb hier op Texel een tijdje geleden zo'n cursus gevolgd over "healing". Tien zaterdagen. Aan het eind deden we een oefening, en ik moest die doen met een mij helemaal onbekende man. Opeens zag ik werkelijk zijn aura. Dat had ik nog nooit eerder meegemaakt, maar het was werkelijk zo. Dat zijn dingen, die worden mij getoond en geschonken. Dan denk ik: kijk, ik word klaargestoomd voor de volgende rit.

Ik leef impulsief, de dingen worden mij geschonken. Ik zeg wel eens: ik voel mij een stagiaire van God. Weet je, ik leef zo spontaan, dat ik er zelf soms bang voor ben. Dokter van Mansvelt, huisarts in Rotterdam, wist hoe dat zat met mij. Ik weet niet of je in dat verband over karma mag spreken, maar hij zei dan: ik zie in jou een kozak te paard, met zo'n mes. Het is de wil. Kijk, ik zou nooit iets hebben kunnen doen zonder de antroposofie, maar de wil van die kozak te paard, die hebben ze' - en ze wijst hierbij naar boven - 'in mij aangebracht om te gebruiken in het sociale.

Mijn man en ik hadden in Rotterdam een prachtig groot huis aan de Heemraadsingel. Dat was nog van Willem Ruys geweest, van de Holland-Amerika-lijn. En er was de herinnering aan mijn vader, 'Je hebt altijd een bed voor iemand', kon hij zeggen. Het was ook mijn vader die mijn wil gebruikte. Ik kon in dat huis mensen onderdak geven, ze opvangen. Je hoeft ook niet meteen psychiater te zijn om mensen te helpen. Mensen die uit de gevangenis komen bijvoorbeeld. Je moet ze een goed huis geven.

Veel mannen heb ik in die tijd kunnen helpen. Ook wel vrouwen, incestslachtoffers, maar vooral mannen. Daar waren moordenaars bij, mensen ook die de gruwelijkste zedendelicten hadden gepleegd. Ja, die hielp ik als privé-persoon. De GGD stuurde me die, of de reclassering, of een pastoor. Mijn man vond dat verschrikkelijk, maar ik dacht: als ik in zulke moeilijke omstandigheden was geraakt als die man, dan had ik óók vreselijke dingen gedaan.

Als je in mensen hun huid kunt kruipen, vertellen ze je alles. Er was een Arie bij, die de zoon was van een vijftienjarig hoertje op de Kaap, het bekende Katendrecht. Zijn moeder had altijd de pest aan hem gehad omdat ze later netjes was getrouwd. Hij had een vreselijke misdaad begaan, maar mocht vrij als hij zich liet castreren. Nou, dan weet je wel wat hij had gedaan. Ik heb hem eerst naar zee kunnen helpen. Hij was heel slim. Later heeft hij een bedrijf opgezet met een omzet van een miljoen. In het werk met die mannen - daar heb ik mezelf ontdekt.

Er was ook een keer een jongen waar iets mee aan de hand was in een kroeg op Katendrecht. Ze kenden me daar wel, en ik ging hem daar ophalen. In de auto lag hij tegen me aan, en kotste me helemaal onder. Dat was echt smerig. Maar het wonderlijke was dat het me lukte geen walging voor hem te voelen. Dat was niet eens mijn verdienste: het was alsof me een voorbeeld werd getoond van onvoorwaardelijke liefde. Dat is me altijd bijgebleven als een moment waarop ik iets geschonken kreeg.'

Alleen maar winst

'Met dat werk moest ik ophouden toen ik onverwacht, op mijn zesenvestigste notabene, nog een keer zwanger werd. Ik volgde toen juist drie maanden de heilpedagogisch opleiding in Driebergen. Vijfmaal had ik al een miskraam gehad in de loop der jaren, en dan op die leeftijd... Zelfs een katholieke arts raadde me een abortus aan. Maar ik heb dat niet gedaan - en dat is Marc geworden. Hij is opgegroeid tussen de gehandicapte kinderen, want mijn man en ik hadden in diezelfde tijd, 1957, in ons huis aan de Heemraadsingel Huize Thomas opgezet. Het was een heel groot huis, wij woonden daar zelf ook. Ik nam er deel aan de kinderbesprekingen, en deelde in het opnamebeleid. Soms namen we zelf ook wel een tijd zo'n kind in huis. Een mongooltje herinner ik me, zo'n engelachtig kind. Die hebben hun intellect ingewisseld voor nieuwe vermogens. Later hebben we om uit te breiden het huis van de arts die naast ons woonde ook kunnen kopen en een gat gemaakt in de muur.

Marc zag als klein kind niet dat die andere kinderen gehandicapt waren, maar er waren wel eens mensen die zich afvroegen of het wel goed voor hém was. Maar Zeylmans zei: "Daar kan hij alleen maar winst van hebben."

'Die dingen kon je doen omdat je die zaak achter je kont had. Na de oorlog hadden we Radio Modern opgezet, en die zaak was een groot succes geworden. We zijn op Zuid begonnen, dat was niet gebombardeerd, maar ten slotte hadden we overal in Rotterdam winkels. Aanvankelijk verkochten we uitsluitend Philips-producten. Philips, dat kon toen echt nog je visitekaartje zijn. Op een zeker moment hadden we driehonderdvijftig man in dienst. Bijna uitsluitend ook mannen inderdaad. Ik was elke dag op kantoor. Ik was

verantwoordelijk voor de omzet, en ik bracht ook de bezoeken aan Eindhoven. Meneer Philips noemde mij "mevrouw Lies". Ik moest daar een goed rabat verdedigen. Dat was me wel toevertrouwd! Later ook bij Sony, nou daar waren ze ook niet gek!'

'Mijn man stierf in 1960. Daarna heb ik zelf nog totdat ik vijftenzestig was die zaak geleid, Radio Modern. Daarna is het verkocht. Aan Philips. Toen had ik dat geld, zeven miljoen, en ik wilde daar iets mee doen. Mijn vader had altijd gezegd: "Als je ooit geld krijgt, denk er dan aan: dat is het bloed en het zweet en de tranen van de arbeiders." En geld is fijn hoor, heel fijn, maar ik heb nu toch een heel tevreden gevoel dat ik het heb kunnen gebruiken voor de kinderen in de heilpedagogie en voor de bd-landbouw.'

Idioten

'Met Huize Thomas ging het in de jaren zeventig heel slecht. Het heeft dan ten slotte andere vormen gekregen. Ik ben daar nog tot op mijn zevenenzestigste bij betrokken geweest, ben er aan het eind nog zelf achter een bureau gaan zitten - niet dat ik zo gek ben op een bureau hoor, want ik kan nog geen giroformulier invullen.

Het Maartenhuis, op Texel, zijn we begonnen in 1964. Dat was bedoeld voor kinderen die het Thomas-huis waren ontgroeid. Zeventien kinderen hadden we daar. En die Texelse meiden die daar werkten waren zo goed! Dat initiatief is ook misgelopen uiteindelijk. Het was te klein. Ook door de overheid werden kleine instituten niet graag meer gezien. Maar ik had artsen, ik had euritmistes, ik had alles. Ik ben naar Engeland geweest, heb allerlei locaties van de Camphill-beweging bekeken, maar ik wilde daar niet op overstappen. Ik wilde werken op de manier van mevrouw Lievegoed. Zij en haar mensen hebben altijd voor me ingestaan.

Uiteindelijk moesten we stoppen. Ik heb nog nooit zo gehuild als in die fase. We moesten verkopen. Vijf hectare grond voor drie ton, maar niemand wilde het hebben. Naderhand is er toch een Camphill-instituut op die plek gekomen. Ik werd gevraagd voor de grondsteenlegging van de kapel die daar werd opgericht, maar dat wilde ik eigenlijk niet. Toen ik het samen mocht doen met een van de pupillen heb ik het natuurlijk toch gedaan. En ik weet nog hoe ik daar zat, tussen die mensen, en hoe ik dacht: Ik kan toch alleen gelukkig zijn met een paar 'idioten' naast me. Want dan laat Hij iets van zich horen.'

Texel

'Sindsdien ben ik op Texel gebleven. Ik heb hier twaalf jaar in het bos gewoond. We hebben boerderij Donatus gekocht om er een bd-bedrijf te stichten. Donatus had bijna duizend schapen, en die moesten we erbij kopen. Marc is op zijn zestiende, zeventiende van school gegaan. Hij was leesblind, en daar zijn ze op de vrijeschool niet alert op. We hebben hier grote stallen gebouwd, een kaasmaker uit het buitenland laten komen, en Marc heeft leren kaasmaken bij de Norbertijnen. Het is niet gemakkelijk geweest, we hebben ook veel om subsidie moeten strijden. Marc was natuurlijk geen boer - maar de creativiteit van de vrijeschool werkt.

Marc is een paar jaar geleden erg ziek geweest. Zijn hart. Het is een wonder dat hij nog leeft, en weer leiding geeft aan het bedrijf. Hij heeft spectaculaire operaties moeten ondergaan en drie maanden op de intensive care gelegen. Toen zijn er wel momenten geweest dat ik dacht: had ik nu dat geld nog maar, om hem te kunnen helpen. Maar al-met-al ben ik alleen maar gelukkig om wat ik ermee heb kunnen doen.'

'Ik ben nooit zo'n wijze antroposoof geweest als Lievegoed, en meer van zulke mensen; ik ben een antroposoof van de daad. En de dingen waar het om ging, zijn me altijd geschonken. Je kent dat oude gezegde wel: de stomste boeren hebben de grootste aardappels.

Ik zal je nog iets vertellen: op een ongelukkig moment in mijn leven heb ik wel eens dood gewild. Toen kreeg ik een visioen, heel merkwaardig, van de *voeten* van de Christus. Later heb ik in Colmar op dat schilderij van Grünewald die voeten teruggezien. Toen begreep ik:

die man heeft hetzelfde visioen gehad als ik. Ik weet dat het waar is.'

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 43, Juli/augustus 2001
© Antroposofische Vereniging in Nederland
www.antroposofie.nl